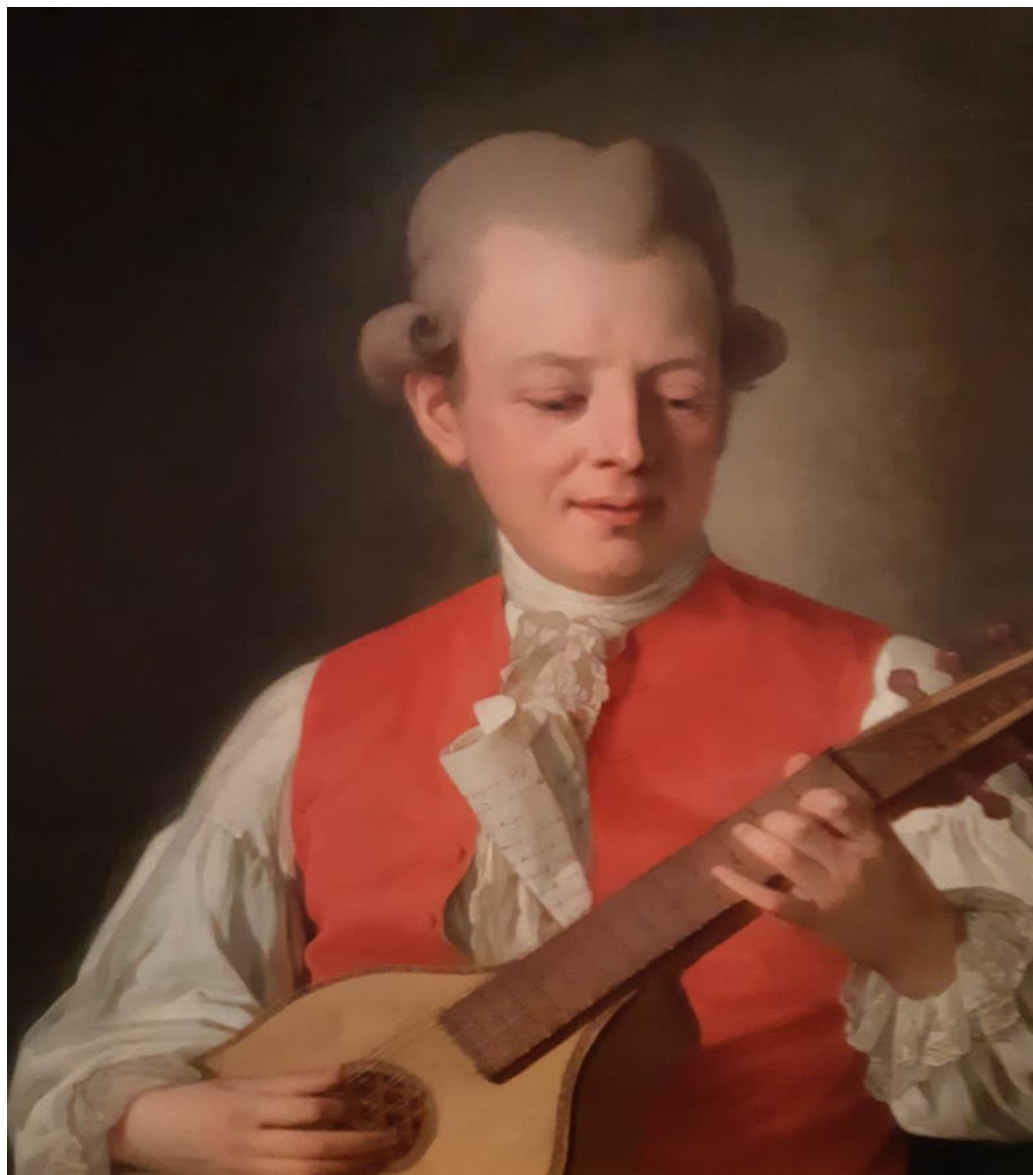

Bellmanmiljöer – Del 3

År 1775 - 79

Fittja Krogh (idag Fittja Gård, en del av "Mångkulturellt Centrum" i Botkyrka) etablerades år 1663 och var en viktig knutpunkt på vägen söderut från Stockholm. Prominenta personer som Gustaf III på sin resa till Italien på 1780-talet, liksom Carl von Linné som här bytte hästar bevistade krogen. CMB, tack vare sina kontakter i Wisbohammar, Hägersten, Årsta och Wårby gård (där hans far en period var skriven) var också gäst på krogen. År 1775 hade CMB en söndag om sommaren förlustat sig ordentligt på Fittja Krogh. I Kongliga stallet hade han lånat en elegant karet (stor heltäckt fyrhjulig vagn). Men det bar sig inte bättre än att.....

..... i den besvärliga och branta **Nyboda Backe** (idag beläget längs Södertäljevägen mellan Årstabergsvägen och Hägerstensvägen) kör ekipaget av vägen, hästen stupar och måste avlivas. CMB beger sig (på ostadiga ben) till närliggande Liljeholmens värdshus och väl där förmodligen gott omhändertagen skaldar han

*Uppå herrans vilodag
vilar jag och min gelike
Chaisen ligger uti dike
Hästen uti Karons rike
Och på Liljeholmen jag*

Nära Nyboda backe, vid nuvarande spårvagnshallarna låg **Nyboda krog** som ägdes av CMBs svåger Claes Arrhén von Kapfelman. CMB omnämner krogen i Fredmans epistel 47. *Angående Mollbergs återkomst til Sterbhuset på Krogen Wismar.* Mollberg är på väg till begravning. Det gäller "Mutter" på Krogen Wismar i Gamla stan.

*Bror uti fullt sträck til Nyboda krog
Jag flängt sen i Brännkyrka tie hon slog;
Där smorde jag Klockarn, och Bror,
det var nog Fem supar i qvarten han tog.*

År 1776 bosatte sig CMB på **Drottninggatan** mittemot nuvarande Åhléns. Huset är idag borta men ägdes då av Prästeståndets änke- och pupillkassa, ett livförsäkringsbolag. Bolaget finns än idag och är troligen världens äldsta livförsäkringsbolag. Förmodligen hade CMBs välgörare Anders Lissander ett finger med i spelet då han medverkade vid uppstarten av bolaget. På frågan vilka antaganden som låg till grund för uppstart av det allra första livförsäkringsbolaget lär Anders Lissander ha svarat; *"På min egen inbillning eller gissning, att tre av hundra skulle årligen dö"* I samma kvarter bodde CMBs blivande hustru Lovisa Grönlund.

CMB anställdes år 1776, 36 år gammal först som sekreterare och sedermera som hovsekreterare på Nummerlotteriet. Nummerlotteriet låg på nuvarande Svartmannagatan 9 i Gamla stan i huset på bilden. Det var på den tiden ett lotteri bland annat med syfte att hjälpa ogifta mindre bemedlade döttrar från allmogen till giftermål.

Initialt år 1771 då lotteriet inrättades hölls dragningarna på övre borggården på Riddarholmen (idag Birger Jarls torg), nedanför **Wrangelska palatset**. Namnet övre borggården lär ha sin grund i att kungafamiljen var inkvarterade i Wrangelska palatset efter slottsbranden 1697. I palatset satt också Anckarström internerad efter mordet på Gustaf III innan han hudfängdes halshöggs och steglades. År 1803 flyttades dragningarna till Slottsbacken. Sjutton dragningar per år förrättades.

År 1919 avtäcktes en CMB-byst på **Holmberget i Torshälla**. Osäkert vem konstnären är. Kan vara Sergel. CMB hälsade vid åtminstone ett par tillfällen på sin gode vän Generalmajor och Friherre Axel Didrik Meijendorf von Yxkull på Nyby bruk utanför Torshälla. Första gången år 1776. Fredmans Epistel no 39 beskriver händelsen ”*Över Bergströmskans porträtt på Liljans Krog i Torshälla*”

*Krögarn stöveln på sig drar, Skurar brännvinspannan klar
Ren i stopet fattar, Står i dörrn o skrattar
Pipan blossar, Gubben trossar
Bygdens kämpar, barn och gossar.*

Ön Lindholmen ligger i Mälaren utanför Hägersten. Drottningholms båten angör idag ön. I augusti 1776 kom CMB tillsammans med bröderna i Augustiorden till ön. Augustiorden hade till uppgift att tre gånger per år högtidlighålla Gustaf III. Den 24 jan på kungens födelsedag, den 6 juni hans namnsdag samt statskuppdagen den 19 aug. På ön fäste man ett "svärd" (grova järnstänger) i berget. Svärdsfästet var en krönt Vasakärve med ett stort G (Gustaf). Svärdet finns fortfarande till beskådande på ön. Orden hade därefter under en period sina möten på Lindholmen. CMB var "taleman" i Augustiorden.

År 1777 flyttade CMB till **Lästmakargatan** (nuv Oxtorgsgatan). Förmodligen till en större lägenhet då han stod inför att bilda familj. Efter giftermålet flyttade Lovisa in i huset. Familjen bodde här till år 1781. Man bodde på adressen även några månader år 1785. Huset ägdes av Bryggerikungen Abraham Westman. En av CMBs äldsta och bästa vänner samt välgörare.

I kvarteret ”Grönlandet södra”, korsningen Holländargatan/Wallingatan låg **Bryggarsläkten Westmans hem**. Nu rivet. Förmodligen det hem CMB frekventerade mest av alla. Först hos Bryggarkungen Lorenz Westman sedermera hos sonen Abraham Westman. Båda var Åldermän i skräet. Han var också god vän med Abrahams bror Carl Westman som drev värdshuset ”Clas på Hörnet”. Starkast var dock bandet till Abrahams hustru Elisabeth som förutom modern och hustrun betraktas som en av de tre viktigaste kvinnorna i CMBs liv. De andra två är Gustava Palmstedt och Helena Quiding (vi återkommer till båda). CMB hade en stark platonisk relation med Elisabeth och skrev många vackra dikter till henne.

*Stor sak i gyldne Börd bland himmelblåa stolar
Där med en trumpen min om höga värv man gnolar
Vid en nyss tänd lampett
Välkomna hem igen! Jag mig hos Bacchus solar
Tillber Elisabeth*

Tvärs över gatan (nuv Wallingatan) i kvarteret ”Grönlandet norra” byggde Abraham Westman år 1799-1800 det som idag är **Westmanska palatset**. Abraham hann aldrig själv flytta in i palatset. Han dog år 1802. Elisabeth med barn flyttade in. År 1809 efter att Gustaf IV Adolf avsatts styrdes riket från huset av Överstelöjtnant Georg Adlersparre och hans män. Idag är många företag och institutioner inhyrda i huset som ägs av Vasakronan.

Abraham Westman med familj är begravda på Adolf Fredriks kyrkogård.
I samma grav vilar familjen Hedin.
Abraham Westman var upptäcktsresande Sven Hedins farmors far.

Källaren Kejsarkronan låg i hörnet Fredgatan/Drottninggatan. Denna krog frekventerade CMB ofta på 1770-talet gärna tillsammans med Olof Kexel och Carl-Israel Hallman. Alla tre viktiga vid tillkomsten av ordenssällskapet Par Bricole. Hallman höll här en parentation över Överdirektör Gottfried Sackenhjelm som dog i rännstenen på Malmskillnadsgatan år 1777. Sackenhjelm var mycket välkänd i Stockholm under 1770-talet. Han hade kunglig tjänst som överdirektör men var också ägare till kaffehus och källare. Mest känd var han dock som ofta överlastad gäst på krogar, källare och fester. Puben Pickwicks ligger idag i dessa lokaler

Krogen Rostock i Sättra (ej att förväxla med Källaren Rostock i Gamla stan) vid nuvarande Sättra Marina var en krog som CMB besökte. *Fredmans sång no 65* är ett brev till vännen Elis Schröderheim. Brevet hyllar konungen vid hans avresa på sin Eriksgata till Finland år 1777 samtidigt som det beskriver en jakt och i avslutningsverserna beskriver hur tillvaron på en liten landsortskrog kunde te sig. Miljön är sannolikt från Krogen Rostock. Tre lösryckta citat ur brevet som avslutar Fredmans sånger återges.

Modern försagd sitt sömniga barn upplyfter på armen och frågar:

Ser du vår Kung? nu reser han bort: Gud vet vad mitt hjärta så plågar.

Ser du hans skepp? där glimmar hans vakt; där blåser hans mäktiga flagga;

Minns vad du sett; sov sött på min arm; rättnu skal jag bädda din vagga;

Schröderheim hör du; hörde du nu, huru ljuvt valthornen de klinga?

Hundarna ren i sträckande lopp i kors emot Hararna springa;

Luften är sval, i stillhet och lugn, de grönskande ängarna pråla;

Skällorna höras på getter och lamm, och tjurarna flämta och vråla.

Redan jag ser ett bord mot en vägg, där torparen sitter med hatten

Under en gök som gal i ett ur, tätt utmed en kruka med vatten

Bryner en kniv på en skoklack och skär en hjulpinne nätt av en sticka

Dricker en gång, lyfter hatten och ler, och bjuder mig också att dricka.

Bisslinge herrgård utanför Upplands Väsby ägdes av och fungerade som sommarnöje för CMBs gode vän och välgörare Elis Schröderheim. CMBs hustru Lovisa Grönlund arbetade som sällskapsdam hos familjen. Tidigare CMB forskning har hävdade att CMB träffade Lovisa och "tycke" uppstod när paret träffades på Bisslinge. Sannolikt var det inte så. Troligare är som sonen Adolph hävdade att det skedde vid ett besök hos syster o sväger på Hägerstens herrgård. CMB besökte dock tämligen ofta Bisslinge. Dels för att Lovisa arbetade där och dels för att hälsa på värdfolket Schröderheims. Bisslinge gård är idag i familjen Bonniers ägo.

Statssekreterare Elis Schröderheim var CMBs vän ända sedan Uppsalatiden. Hans far hade som biskop blivit adlad. Elis Schröderheim stod kungen mycket nära och var under en period inofficiell inrikesminister. När riksdagen öppnades efter statskuppen utsågs Schröderheim till sekreterare i bondeståndet och CMB till dess notarie. Två personer som kunde övertyga bondeståndet om kungens förträfflighet. Schröderheim var gift med Anna Charlotta von Stapelmohr. En kvinna som CMB tidigare svärmat för. Hon blev i o m äktenskapet med Schröderheim en av CMBs mest förtrogna kvinnliga vänner. Det Schröderheimska hemmet i det Åkerhielmska huset på Nybrogatan 9 var en träffpunkt för stadens societet. Hon höll litterär salong. Han levde ordensliv och spelade kort. Paret var båda mycket sociala, vittra och skämtsamma. En minnessten rest av svenska akademien över paret, finns vid Hedvig Eleonora kyrka. Elis blev invald som ledamot när akademien instiftades år 1786.

Då Lovisa arbetade och var skriven på Bisslinge gård skedde lysningen mellan CMB och Lovisa i **Eds kyrka** år 1777 då Bisslinge tillhör Eds församling i Upplands Väsby

Fredrikshof på Östermalm invid Oscarskyrkan var på den tiden ett kungligt sommarresidens. Änkedrottning Lovisa Ulrika anordnade år 1777 på Gustaf III:s 30-årsdag en stor maskerad med ca 1500 gäster. CMB var inbjuden men upptagen av möte med Augustiorden men ordnade så att fästmän Lovisa Granlund samt hennes syster Anna kunde gå på tillställningen. CMB skrev varsin dikt till fästmän och den blivande svägerskan som de fick när de kom hem och som speglade tillställningen som om han själv varit närvarande.

*Vad trängsel, sorl, löjen och skrik, vad dyrbar fest, briljant, magnifik
båd skog och vatten glittra så täckt, av eld och lampornas fläkt
Tritoner, silver kring Fredrikshof, upp sjungom Gustafs lov*

Några veckor senare (mitt i vintern) anordnades en ”slätterölsmaskerad”. CMB framträdde med en ny visa. Det som idag återstår av det forna residenset är en flygelbyggnad. Stiftelsen Carpe Diem driver idag friskola i byggnaden

Lilla Hornsberg var under CMBs tid en sjökrog med namnet "Fördärvet". Den betjänade framför allt passerande seglare och roddare mellan staden och Huvudsta/Brommalanden. Kadetterna på närliggande Karlberg var förbjudna att besöka krogen på grund av dess dåliga rykte (som namnet indikerar). CMB var frekvent gäst på krogen. Huset renoverades på 1950-talet. Huset ligger vid foten av nuvarande Ekelundsbron. År 1779 skrev CMB dikten "Lilla Hornsberg"

En himmel klar och vit, och vädret lugnt den dagen

Då nyss halv åtta slagen vi kaffedags kom hit

Barhuv'd med bara magen stod fiskarn uti jull'n

Och tjuren uti hagen till skyn uppkasta mulln

Vips blev en mört uppdragen, som drunknad i kastrull'n

CMB var på 1780-talet gäst hos Gustaf III på Gripsholm. Han tyckte att **Mariefred** var en för liten stad. Damerna fula, slottet omordent, poliserna svaga och på krogen dåligt med mat. Han bodde en sommar år 1779 fyra nätter i väntan på audience till Gripsholm hos änkan Anna-Stina Hagman på den gård som senare blev **Bellmansgården** varvid han skrev Fredmans sång no 34.

*Ingen skorsten såg jag röka
Ingen matmor gå och stöka
Jag såg bara tomma fat
Tallrik varken djup eller flat*

Inklippt i bilden är den plakett (syns ovan fönstret på husets gavel) som Sällskapet Bellmans minne skänkte år 1938.

På Gripsholm hänger den kanske **mest kända målningen** av poeten. Tavlan målades år 1779 av Pehr Krafft d ä på begäran av Gustaf III som tack för CMBs insats som notarie i bondeståndet. Krafft hade sin ateljé på Skinnarviksberget där CMB satt modell. Under denna tid började han skissa på det som fem år senare skulle ges ut som sångspelet "Bacchi Tempel". CMB påbörjade arbetet ganska snart efter den verkliga korpral Fredrik Movitz död i maj samma år.

Katarina kyrka. I Fredmans epistel no 54 ”*Aldrig en iris på dessa bleka fält*” förser CMB kyrkan med en tupp istället för ett kors på spirans topp. Sannolikt ett utslag av den konstnärliga friheten.

Kring rymden vad kval och sorglig syn!

Svarta Kors och Gravar

Fördunkla Templets tupp i skyn;

Än på en Planka än på en Marmorsten

Kringlor, Hjul och Glavar

Bepryda våra fäders ben;

Trädens glesa stammar sorgligt hasta,

att de gula löven kring sig kasta;

Minsta blad

döljer i sitt skygd en vilostad.

CMB hade en del kontakter på Lidingö. I slutet på 1770 talet umgicks han bland annat med familjen Schön på **Skärsättra gård**. Skärsättra från 1600-talet var en av de äldsta gårdarna på ön.

*Skål vår värd och vår värdinna
på den gröna mull
Kratz, trojadus kampampen
Jag dricker, så jag får krampen
Jag tar till pampen
Rätt nu är jag full*

Endast huvudbyggnaden (omfattande ombyggd) är kvar sedan 1700-talet.